

Rosborgs udgravning beskrevet af Frederik Orlof i 1925

Vejle, Sdr. Villavej 27, 1. marts 1925

Hr. forf. Evald Tang Kristensen

Hermed det ønskede manuskript om Rosborg. De 14 dage blev til 3 uger men dog ikke til 4, som jeg først mente nødvendigt. Med hensyn til honoraret formoder jeg, at jeg ikke stilles ringere end de andre bidragydere til Vejlebogen.

Den afbildning af udgravningen maa være i 1/200, hvor pælene i hovedpælerækken skal vises enkeltvis; den vil da have 23 cm. Største længde. Bogens format er mig ubekendt, mulig endnu ikke fastsat. Herom behøves altsaa nærmere aftale.

Et fotografi af de bedste stykker vedlægges; hvis det ikke ønskes benyttet, bedes det tilbageleveret. Jeg har ogsaa et større med alle 4 kar, men skæggemanden er ikke saa tydelig der.

Venligst hilsende

Deres

F. Orlof

Den følgende tekst blev af Frederik Orlof sammen med det nævnte kort og fotografi afleveret til ETK, der ønskede at anvende materialet til den byhistorie, som han var leverede tekster til, og som udkom i 1927. Kortet, fotografiet og den senere omtalte notitsbog er forsvundet.

Frederik Orlofs tekst er udskrevet af Meimei Claudi Mikkelsen og gennemset af Anders Grosen. Lodret streg betyder i denne udskrift, at teksten er tilføjet af Frederik Orlof til den oprindelige tekst inden afleveringen til ETK

Frederik Orlof: Rosborgs udgravning i 1912.

Efter at den forhistoriske arkæologi var begyndt som methodisk videnskab i 19de aarhundrede i Danmark og her tillige ført videre end i noget andet land, stod ved aarhundredeskiftet endnu den middelalderlige arkæologi tilbage som et i vigtige punkter uberørt forskningsomraade, hvilket især gælder udgravningsarbejder til oplysninger om denne tidsalders byggeskik.

Der fandtes c. 800 øde borgpladser, der antages at stamme fra middelalderen; man tvivlede ikke om, at udgravning vilde bringe resultat, men undlod alligevel at grave og ingenlunde blot fordi ingen var optaget af de forhistoriske undersøgelser.

Man havde ved disse sidste skabt sig en metode, man vidste hvilke fordringer der kunne stilles til arbejder i marken af denne art, hvori der efterhaanden var naaet en høj grad af nøjagtighed i detailundersøgelsen. Ringere fordringer kunne ikke stilles til middelalderlige udgravninger, men hvorledes begynde. Schliemann havde gravet ned ovenfra gennem Trojabankens forskellige beboelseslag og derved bortgravet netop det lag han søgte, fordi han af mangel paa allerede foreliggende udgravningsform, som dengang intetsteds fandtes, ikke var i stand til at erkende det homeriske Trojas levninger. Man gøs for at gøre lignende erfaringer ved vore danske fortidsborge. Man indsaar det tragiske i denne skæbne, som den, der gjorde begyndelsen, ikke ville kunne undgaa, men ønskede ikke selv at knytte sit navn til begynderfejlen, de være nok saa undskyldige. Da Sophus Müller i "Vor oldtid" 1897 opgør aarhundredets resultat, siger han om undersøgelsen af borgpladsen alene, at dette lidet taknemmelige arbejde endnu ikke er "begyndt" (s.643), og han opfordrer just ikke til at begynde: "Hvor stoffet skal tilvejebringes ved udgravning, kræver den fulde kyndighed. Hver gang en saadan undersøgelse sker, forsvinder nemlig et stykke Oldtid for

aldrig at kunne erstattes, der forstyrres en sammenhæng af vidnesbyrd, som aldrig men kan tilvejebringes. Selv den mest erfarne, selv den videst uddannede gaar derfor til sin undersøgelse fyldt af ængstelse for, at noget fund eller forhold skal undslippe hans opmærksomhed. Ingen ukyndig haand tør saaledes opløse et oldtids-sammenhæng; ingen fremragende videnskabsmand er for god til selv at lede udgravningen" (s. 690)

At bringe udgravning af Rosborg paa tale over for Nationalmuseet kunne forud vides at være unyttigt. Det ville ikke være muligt at begrunde, at der netop nu skulle graves paa denne uforstyrret henliggende og i historien unævnte sted, naar langt vigtige opgaver maatte hvile, fordi man overhovedet ikke foreløbig turde gaa til undersøgelse af denne art. Men heller ikke en lokal interesse kunne ventes rejst ved bladartikler med et formaal at udvirke byraadets støtte til en udgravning med tilkaldt saglig bistand. Det eneste eksisterende litterære arbejde over Rosborg, cand. mag. Søren Hansen fortjenstlige artikel: "Gamle borgpladser ved Vejle" i "Vejle Amts aarbøger" 1905, indeholder nemlig (s 94) denne sætning: "For nogle aar tilbage rensedes bunden for mange læs af raa kampesten, som aabenbart i sin tid havde været borgens syldsten i den bløde engbund". Naar der, som det heraf maatte sluttes, allerede var gravet ned til bunden og selve syldstenene bortfjernede, var det ikke at vente at nogen der havde ansvar for pengemidler, skulde interessere sig for en videnskabelig udgravning, der ikke engang kunne ventes at paavise bygningens rudera.

Det blev da et rent tilfælde, der førte til Rosborgs udgravning 1912. En omtale af Rosborg i en af gymnasieklasserne vakte saa meget interesse, at et stort antal elever stillede sig til raadighed som frivillig arbejdskraft og lovede at skaffe redskaber fra hjemmene. Udgravningen kunne herefter ske praktisk talt uden udgift; denne enestaaende chance gjaldt det at benytte, mens sindene var varme; skulde intet andet komme ud deraf end en rask friluftsmotion og nogen indøvelse i gravning i forskningsøjemed, ville tiden dog ikke være spildt.

Til brug for planlæggelsen af arbejdet maatte det først nøjere undersøges, hvad man virkelig vidste om tidligere gravninger. S. Hansen var død 1910, men til alt held havde han opgivet sin kilde, lærer N. J. Andersen, der endnu var i live. De af denne og en anden herboende mand mundtlige modtagne oplysninger er nedskrevne saaledes i min notitsbog den 26. april: "Andersen sad i biblioteket nogle aar før Hansens Død og gav lejlighedsvis Hansen de oplysninger, som Hansen benyttede i aarbogen. Andersen kom til Vejle i 1884; der laa da munkesten derude, ganske faa, senere nogle ved aabredde, der var flyttede der paa (Højen), nærmest ved den nordlige side, de var af brostens størrelse, ikke grundvoldssten. Andersen tog en med sig, den var plansleben paa den ene side. Andersen antog, at disse sten har ligget i grunden og ved at give denne fasthed kunne tjene som bygningsunderlag, men ikke syldsten i almindelig forstand. Andersen mener for øvrigt nu, at stenens tilstedeværelse kan forklares ved, at lejeren under gravning i dyrkningsøjemed (banken har været bevokset med haveurter) er stødt paa dem og da har taget op og oplagt dem ved den ene side.

Den paagældende englod Matr. Nr. 205 af Vejle Købstads Enge, er af kommunen tillagt kærnerembedet, har udlejer den. Lejeren i 1912 Hestehandler P. Larsen, der velvilligt tillod udgravningen ligesom kærner Birch og borgmester P. Th. Madsen for deres vedkommende gav Tilladelsen.

Det var Hansen, der brugte ordet "syldsten". Det var almindelig brosten af gammel type uden spor af tilhugning, alene undtagen den Andersen medtog. Der var snarest flere end 5-6 læs. De laa der nogle faa mdr. (ikke mere end 3 maaneder) og maa derfor være bortført.

Gartner Bisgaard, Ribevej, erindrede, at folk havde talt om at der var fundet sten paa Rosborg, antoges at være bygningsrester og var kørt bort, opfattedes som en bagatel.

Han undredes ved at høre af mig, at Andersen havde anslaaet mængden til over 5-6 læs.

Udsigten for udgravningen stillede sig herefter anderledes end før antaget. Den tidligere gravning kunde nu antages at have været overfladisk, saa at der maatte regnes med muligheden af at paatræffe bygnings-rudera i oprindeligt anlæg, medmindre udtrykket har S. Hansen: Nu til dags

findes næppe andre bygningslevninger end nogle faa og smaa Murstensbrokker; havde anden ubekendt kilde.

Fundet maa antages at være fra brolægning af borgpladsen.

Samtidig med stenalld. jættestuer byggedes hytter saaledes, at afkvistede ris af en mands fingers tykkelse blev stukket i jorden i rækker med smaa mellemrum; udenom paa begge sider klinedes ler, væggen blev et par tommer tyk. Naar disse hytter brændte, blev leret haardt og rødt. Væggene gik midt over efter et lodret længdesnit, der hvor leret var tyndest mellem risene, som brændte; de to halvdele af væggen faldt hver paa sin side sammen i smaastykker, som paa den tidl. inderside havde furer i række, hvor risene havde siddet, omtrent som rifl. paa en søjle. Saadanne riflede, rødbrændte lerstykker, der findes paa bopladser fra stenalderen, giver os beviset for hin tids primitive ”byggeskik”; paa den side, der ikke er riflet er den glat afstrøgen (”Vor Oldtid” 181).

Huse helt af træ har man kunne opføre ved hjælp af stenalderredskaber og i enhver senere tidsalder, men fra ingen forhistorisk tid er saadanne huse bevaret eller blot saadanne rester, der tillod indblik i byggemaaden. Træhuse er ikke bevaret, heller ikke rester.

Fra jernalderen har man i Sverrig fundet firkantede grundanlæg af huse. Gravkammeret i nordre Jellinghøj mentes at kunne give ide om datidens huse. (”Vor Oldtid” 687). Men at slutte fra gravkammer til bolig er ikke raadelige, bl.a. fordi hensyn til *lunten* og brug af ild ikke gør sig gæld. ved begge; ved Jellinggraven har hensynet til trykket af jordmasserne bevirket konstruktioner, hvorfra i virkeligheden ingen brugbar forestilling kan hentes om datidens boliger.

Rosborg vides kun omtalt i to aktstykker fra ca. 1400.

Hvis da borgen ikke er betydelig ældre end 1400, maattet der snarest ventet at blive fundet levninger af murstensbygninger.

Den ligger ca. 2000 alen vest for Vejle, paa en af aeen omflydt landtunge og maatte derved fra først vække tvivl om dette anlægs oprindelige hensigt. Vejledalen var i høj grad udsat for oversvømmelse. Efter en linie fra nordvest til sydøst, der fører omtrent over Jelling, deler Jylland sig i geol. hens. i to dele, en nordlig, der inden for beboelsens tidsrum har hævet sig og en sydlig, der har sænket sig. Bopælsfund fra den ældre stenalder, der er fremkomne ved uddybningsarbejder i Koldingfjord, viser at sænkningen allerede her har været ikke ubetydelig. Ved Vejlefjord ligger stenalderlevningerne derimod endnu over vande, en køkkenmødding tæt øst for byen paa fjordens sydside, ligger paa samme sted, hvor beboerne ved stranden den dag i dag har deres huse og haver. Vejledalen kan derfor ikke antages selv i den fjerneste stenalder at have været mere tør og fast end indtil 1924 (Inddæmning). Rosborg maa have været en sumpborg, som ogsaa navnet viser, hvis ældre form Rotsborg (1406) indeholder forleddet rot, et ældgammelt ord, som af alle nordiske sprog alene islandske har bevaret til vore dage i den betydning, hvor det her forekommer. Efter Jonssons islandske-dansk ordbog betyder rot sump, bevokset eller ikke. Sigfred Blondels ordbog: ”raadden plet i en sump”. Herved fremkommer der en mulighed for, at borgen kan være betydelig ældre. Men samtidig rejser sig allerstørst tvivl om dette anlægs oprindelige hensigt. Udelukkende i beboelsesøjemed har ingen fattet den plan at bygge paa et sted, hvor oversvømmelse hyppig gør forbindelse med fast land uberegnelig.

Danske Atlas V. 940 antager militært øjemed ud over selvforsvar; udtrykket er: ”formodentlig et lidet citadel eller skanse til forsvar for opgangen i aeen”, men borgen ligger vest og ikke øst for byen, hvilket sidst man maatte vente, naar hensigten var at beskytte byen mod skibsangreb ad aeen; tilmed er afstanden fra byen saa stor, at Rosborg aldrig har kunnet yde byens forsvar støtte. Det er derfor en urimelig tanke – der her kun nævnes, fordi den er nævnt i litteraturen – at Rosborg skulle være anlagt efter nedlæggelsen af den øst for byen liggende Borgvold til afløsning af dennes funktion som forsvarsværk for byen. De to anlæg maa have haft forskellige bestemmelser, og Rosborgs opgave som forsvar maa bedømmes, som om Vejle by ikke eksisterede paa borganlæggets tid, medmindre da borgen har haft et mod byen rette militært formaal.

Før udgravningen saas over engbunden alene en aflang græsbevokset banke af længde ca. 30 m og højde 5 fod.

Knud Andersen, forhenværende slagter, boende paa sin svigersøns Maskinefabrik ved Omløbsaaen fortalte nogle dage senere, at han i firserne var lejer af Rosborg-engen. Han fandt oven paa Banken spredt omkring en halv til en hel snes mursten store hele. Han tog dem hjem med, men de er vist senere blevet slaaet i stykker. Den mand, der lejede efter ham, han boede endnu i Vinding, men navnet erindredes ikke, indrettede kjøkkenhave paa banken og ved at rense jorden i dette øjemed fandt han mange sten, som han sagtens lod føre bort af aaen.

Torsdag den 2. maj kl. 3 eftermiddag samledes arbejds holdet ved Knud Andersens hus og af 3. gymnasieklasse Søren Hansen, Svend Kau, Alfred Sørensen, Georg Ulrich, af 1. klasse Sigurd v. Eggert, Bertha Haastrup, Vilhelm Køller, Niels Nielsen, Peter Poulsen, Thomas Christ. Christensen, Hans Christian Schiøth, af Realklassen Ellen Hansen, Lavst Jensen, Vilhelm Schmidt, Dagmar Schousen, i alt 15; alle paa en udenbysboende nær med egne redskaber (spader eller skovl.) Lederen havde som hjemvendt pioner ved et af ingeniørregimentet sappørkompagnier kjendskab til jordarbejde. Knud Andersen anviste velvilligt udhusrum til opbevaring af redskaberne, herfra blev de hver dag efter skoletiden baaret de 2000 alen ud til arbejdsstedet og igen tilbage ved mørkets frembrud. Der lagdes en sappe tværs igennem banken fra den østlige langsides midtpunkt. Der sættes en pløk for hver meter.

Torsdag 2. maj kl. 3 samles gymnasieleverne, i alt 15 med egne redskaber, spader og skovle.

Der graves ikke ovenfra. Der lagdes en sappe (Lederen havde været ved ingeniørregimentets sappørkompanie) af 1 m. bredde tværs gennem banken. Hver deltager fik sin meter at grave. Næsten øjeblikkelig fandtes pæleværk omtrent parallelle løbende med bankens østrand. Den syntes nærmest bestemt til at standse isflager.

Ved vestenden saas ligeledes pæleværk, men her sværere. I jordmassen fandtes forkullet træ, murbrokker, haandstore kampesten, 1 vildsvinetand, 10 tykke kæber (af dyr) med tænder, 8 knokkelstumper. Banken og pæleanlægget dækker ikke hinanden.

Ved dybgravning fandtes ler, der over et 15-20 cm mægtigt lag af grene i størrelsen fra kvas til fagot, sidstnævnte øverst, primitivt sammenflettet eller rettere lagt skraat over hinanden; laget var stærkt sammenpresset og adskilte sig saa skarpt fra den overliggende fyld, at det først blev antaget for en plankebund. Lige over dette fandtes en murbrok.

Disse fund, der bekræftedes ved en stikprøve under borgens hovedparti viste, at borgen ikke er anlagt paa en naturlig fast puld i engdalen, men at den bløde engbund strækker sig ind under hele borgbanken. Der var altsaa her ikke en gang et naturgivet sted til anlæg af borgen, naar man nu endelig ville have den i engen, man har villet have den netop her, saa vanskelige forholdene end var i alle henseender. Man har maattet tilkjøre fyld og lægge grenlaget under for at fyldet ikke skulle synke til bunds i sumpen, det underliggende lerlag, hvis mægtighed og udbredelse er uvist, kan ikke være naturlig fast bund, da grenlagets tilstedeværelse i saa fald ikke ville være forstaaelig. Men den lige over grenlaget funden murbrokker fordrede den største opmærksomhed for alle forhold, der kunde indvirke paa anlæggets tidsbestemmelse og særlig paa spørgsmaalet om pæleanlægget og borgbanken, i det mindste i den forefunden lejring af fyldesten, var samtidige. Herved maatte opmærksomheden særlig rettes paa de i fyllden fundne løse gjenstande, men da deres tidsbestemmelse foretrak en arkæologisk specialviden, hvoraf lederen ikke var i besiddelse, og tiden heller ikke tillod at sigte fyldene, fandtes det betænkeligt at gøre videre indgreb i borgbanken, denne lades derfor udenfor sapperne og pælegravene væsentligt urørt og med den straks nedenfor nævnte undtagelse henligger den endnu saaledes.

Paa dette tidspunkt var naaet til borgbankens nordligste parti og her udvidet til en udskjæring, der fandtes her et kompakt kulturlag med bygningsrester bestaaende i rødtligt grus af møre sammenfaldne vægge med iblandede større stykker rødbrændt ler. Den 28. maj noteres: Flere stykker brændt ler viser en glat side med 2 flader i forskelligt niveau, forskel ca. ½ - 1 cm, hvilket

synes at tyde paa en udvendig beklædning af (lodretstillede?) brædder paa lervæggen. Brædderne har da været af forskellig tykkelse, eller de er blevet trykket lidt ud af en eller anden grund. Flere stykker viser endvidere fordybninger som om der i lervæggen var et skelet af fagotter. 29. Maj noteres: Et stykke brændt lerklining med mærket af fagotter maalt. Fagotterne tværmaal skjønnes 15 cm. Lertykkelsen indtil fagotaftrykket 1,5 – 3 cm, paa et andet maalt 5 – 6 cm indtil fagotsporet. Det fremgaar af disse notitser at forholdet erkjendtes som stammende fra en byggeskik i lighed med stenalderen, blot i noget forstørret format.

Disse fund viste at borgen ikke er anlagt paa en naturlig fast puld i engdalen, men at den bløde engbund strækker sig ind under hele borgbanken. Der var altsaa her ikke engang et naturgivet sted til anlæg af borgen, naar man nu endelig vilde have den i engene; man har ville have den netop her, saa vanskelige forholdene end var i alle henseender. Man har maattet tilkøre fyld som lagdes over grenlaget. Opmærksomheden maatte rettes paa de i fylden fundne genstande, men da disses tidsbestemmelse fordrede en arkæologisk specialviden, hvoraf lederen ikke var i besiddelse og tiden heller ikke tillod at sigte fylden, fandtes det betænkeligt at gøre videre indgreb i borgbanken, denne lades derfor væsentlig urørt, og henligger endnu saaledes.

I borgbankens nordligste parti fandtes et kompakt kulturlag med bygningsrester, bestaaende i rødlige grus af sammenfaldne vægge med iblandet større stykker rødbrændt ler. 1 stk. brændt lerklining med mærke af fagotter maalt. Fagotternes størrelse ca. 15 cm. Forholdet erkendtes som stammende fra en byggeskik i lighed med stenalderen, blot i noget forstørret format, afbildning af stenalderforhold i "Vor Oldtid" s. 181 figur 101 giver tilstrækkelig forestilling om Rosborgs armerede lervæg. Dette var en aldeles ny opdagelse, som dog blev bestemt af bankdir. Jørgensen, stedets kyndige museumsmand. Kr. Jørgensen erklærer, at ler ikke ved almindelig ildebrand blev saa rødbrændt som tilfældet var her; stykkerne maatte stamme fra en teglovn og fagotsporene fra en ydre afstivning af denne. Men to udsendinge mag. art. Chr. A. Jensen og bygningstegner Claudi Hansen fra Nationalmuseet erklærer bestemt, at der intet var i vejen for, at en enkelt heftig ildebrand kunne frembringe den foreliggende grad af rødbrændthed.

En bygning af den angivne konstruktion, især med udvendig bræddebeklædning, har ikke kunnet være bestemt til at yde modstand mod beskydning. Derfor har den godt kunnet gemme væbnede mænd, der har haft en eller anden vagtopgave over for angreb. Rosborg, der var under kronen indtil 1572, synes at være bestemt til beskyttelse af den kongelige fiskerirettighed. Den laa umiddelbart ved "kongens tene", en aaspærring til ørredfangst – i øvrigt den eneste endnu eksisterende i Danmark af denne type. "Kongens tene" vedblev at høre til kronen til 1640.

Tenen vedblev at være i kronens eje indtil 1640 (ifølge meddelelse i 1912 af den daværende ejers søn).

Ordet tene er islandsk, teina tremme, suse er almindelig ældre dansk.

Ved en bygning af Rosborgs typen maa tæt sammenstillede 6 tommers rundstokke tænkes indtappede forneden i en syld og foroven i en hammer, begge indbunden i nedgravede hjørnestolper; hammeren har tillige tjent til underlag for taget, der maa tænkes afvalmet. Paa blød bund har syldsten maattet hvile paa pæle, af hvilke hjørnepælene maa have været svære og ført igennem til hammeren. Den hele byggemaade har ikke været særlig solid og maa tænkes opstaaet under forhold, hvor man, hvis man havde kendt murstenen, ville have brugt denne, altsaa en tidstype af solidere sækulære bygninger fra før ca. 1150. Det er Oldtidens danske velstandshus, vi har for os paa Rosborg, med den karakteristiske anvendelse af leret frem for den udelukkende Brug af træ i Norge og Sverig. En mønt fra Kong Niels' tid viser paa reversen en bygning, hvortil intet fremmed forbillede kendes, den synes at kunne være bygget paa denne maade, ligesaa bygninger, der vises paa flere brakteater fra 1146-54 (Hanberg - Danmarks møntvæsen 1146-1241).

Ved at fremgrave den østlige pælerække fandtes en pæl af sværere dimensioner. Tilhugget og maalte 26 cm og 24 cm, en lignende pæl blev fundet lidt sydligere, og tre andre lignende.

Antagelig er borgbanken yngre end den østlige pælerække og den østre pælerække er yngre end bygningsfundamentet. Hermed viser sig tre forskellige anlægsperioder paa Rosborg. Under disse omstændigheder fandtes det rettest, at videre arbejde foretages af særlig sagkyndige og arbejdet indstilles derfor paa dette sted den 29. maj. Nationalmuseets direktion udtaler 26. juni; at Rosborg frembyder særdeles stor interesse for vor middelalderlige arkæologi; men at museet med sine nuværende arbejdskraft ikke kunne paatage sig videre udgravninger.

Paa dette stadium afbrødes arbejdet 8. juni efter eksamen, og da der tillige havde vist sig anden grund til at ønske arbejdet fortsat af særlige sagkyndige, afgik meddelelsen til Nationalmuseet 2. afdeling, som 16. juni erklærede at han paatænkte at overtage udgravningen og undersøgelsen, men da denne opfattedes som afsluttet ønskedes kun besigtigelse. Denne fandt sted den 23. juni. Ovenfor paavisningen af, at de bygningshistoriske spørgsmaal stod tilbage at løse, svarede, at formentlig ingen del af de paaviste pæle- og piloteringsanlæg var bygningsfundamenter, men alle støttepæle for fylden. Denne mening maatte dog opgives overfor paavisningen af, at fyldebanken og pæleanlægget ikke dækker hinanden. Efter modtagen beretning om besigtigelsen udtaler museet 26. juni at Rosborg frembyder særdeles stor interesse for vor middelalderlige arkæologi, men at museet med sin nuværende arbejdskraft ikke kunde paatage sig det videre arbejde.

Af hensyn til en af landinspektør A. M. Jensen velvillige tilbudte opmaaling og kortlægning blev der endnu i oktober foretaget nogle afsluttede arbejder med bistand af en enkelt udholdende disponibel, den i alt for ung Alder afdøde Sigurd v. Eggerd, hvis baade hurtige og omhyggelige gravearbejde og hele intelligente deltagelse i foretagendet fortjener at hans navn nævnes. Ved disse arbejder viste det sig, at pælene manglede fra No. 22 i sappe 3 østefter indtil en afstand af 3,23 m., her begyndte de igjen med samme maal som sædvanlig i rækken. Den 13. oktober naaedes sydøsthjørnet. Der var 13 hele munkesten, deraf 6 med format 24 * 12 * 8 cm, 3 med format 27 * 13,5 * 9, 2 med 27 * 13 * 8, 1 med 27 * 12 * 8, 1 med 29 * 13 * 9. Medens munkestenenes format ellers er afpassede med forskellige absolut størrelse, at længden er lig 2 gange bredde plus en fuges plads og lig 3 gange tykkelsen plus 2 fugers plads er med Rosborgformatet. Længden nøjagtig lig 2 gange brædder lig 3 gange tykkelsen. Binderne kunne derfor ikke indlægges hele, men maatte slaas over til to halvstene med fuge imellem. To halvstene fandtes sammen med bevaret kalkmørtel imellem, men ikke for enderne, altsaa passende til stensmur. Sten paa sten fandtes kun et enkelt sted ved den østre pælerække (ikke estakaderne) udfør piloterne, men under grundvandet, som det ikke var muligt at udtømme, skønt Vejle Museum lod oprette en pumpe med afløb til aaen. Rosborgformatet forekommer ogsaa i anden størrelser (repræsenteret ved 3 hele sten) 27 * 13 * 9 svarende hertil viste 17 brokker en bredde og tykkelse af 13,5 * 9. Denne størrelse viste sig saa vel i sapperne som ved pælene, den førstnævnte kun ved pælene. Formatet 27 * 13 * 8 tager hensyn til fugningen, af dette format forekom 2 hele sten, 3 brokker havde bredde og tykkelse 13 * 8, men disse brokker kan ligesaa saa lidt som de foran nævnte uden videre tages som eksemplarer af de hele størrelser, ved hvilke de er nævnte, da længden kan variere, som det noksom viser sig. Det matematiske munkestensformat, der ved denne gravning paa Rosborg viste sig fremherskende blandt de hele sten (9 af 13) synes at tilhøre en begyndende teknik der fra trækonstruktionerne var vant til, at alt skulle passe nøjagtigt sammen, og endnu ikke kunne lært at tage praktisk hensyn til fugningen, som man med kvaderstensbygning ikke var vant til at tage hensyn til saa meget mindre, som bindere ikke her anvendtes. For saa vidt skulde dette murværk antages at høre til det allerældste der findes i Danmark, saa meget mere som en stenslængde af 24 cm. kun kendes fra 12. aarhundrede. Eksemplarerne er Valdemarsmuren paa Dannevirke begyndt ca. 1163 og Uvelse Kirke ved Slangerup, vist fra slutningen af 12. aarhundrede. Begge steder foreligger imidlertid ikke maal af enkelte sten. Ved Uvelse sees formatet at tage hensyn til fugningen, ved Dannevirke er de foreliggende oplysninger utilstrækkelige i denne henseende.

Af de øvrige fundgenstande maa særlig nævnes det prydstykke, en næsten fuldt bevaret hankekande af rhinsk stentøj (fint lerarbejde) fra 14. aarhundrede, hvis øverste del er modelleret

som et skjægget mandshoved fundet 13. maj i den nordre udvidelse af sappe II i det samme murgrus, hvori det armerede ler fandtes. Dette stykke er en stor sjældenhed.

I alt var fremgravet 500 pæle og registreret 396 fund af løse genstande, deraf 182 mursten, hvoraf 116 munkesten, som synes at tilhøre en begyndende teknik. Af de øvrige fundgenstande maa særlig nævnes det prydstykke der i Rosborgmontren paa Vejle Museum især tildrager sig de besøgendes opmærksomhed, en næsten fuldt bevaret hankekande af rhinsk stentøj (fint lerarbejde) fra 14. aarhundrede, hvis øverste del er modelleret som et skjægget mandshoved, fundet 13. maj i murgrus. Dette stykke er en stor sjældenhed, Nationalmuseet har kun et mindre skaar af et lignende stykke. Naar Rosborgs bygningshistorie til sin tid kan skrives efter at en fuldstændig udgravning har fundet sted vil tiden være kommet til en fuldstændig samlet publikation af fundene.

Fra den tilstand, der forelaa før udgravningen 1912: at der henlaa en øde jordbanke hvorom ingen vidste, om den indeholdt bygningsrester eller ikke. naaede denne udgravning saa meget videre, at der ikke blot kan bygges en plan for en fuldstændig videre udgravning paa det vundne grundlag, men at det ogsaa kan erkendes, at der med god grund kan anvendes pengemidler hertil. Mere burde ikke tilstræbes ved stedlige kræfter, saa længe Nationalmuseet ikke definitivt og udtrykkeligt har givet denne opgave fra sig.

Antages det, at bygningsfundamentet ved nordøsthjørne og den østre pælerække er samtidigt projekterede, kan forholdet forstaas saaledes, at pælene har tjent til støtte for en (af hensyn til oversvømmelserne) passende hævet løbebro, hvortil der har været udgang paa den i pælerækken indbyggede bygning (ligesom fra et i en ringmur indbygget taarn) og som foruden maaske at være dennes hovedadgang har tjent til vagtsted, hvorfra uberettiget færdsel og foretagende paa aen kunne standses ved tilraab eller brug af skudvaaben. Senere er pælene blevet kappede i grunden og forbundet med en syld, hvorover er opført en stenmur til støtte for løbebroen. Borgens bygninger bortset fra den nævnte har derimod ligget paa vestsiden. Atter senere er der ved tilkørt fyld, hvori muligvis muraffald fra bygninger andre steds dannet en hævet gaardsplads, paa vestsiden indtil byggelinjen paa østsiden derimod helt hen til muren i løbebroens niveau hvorefter denne kunne borttages. Atter senere har jordmassens tryk væltet muren ud, hvorefter den er blevet genopbygget, mulig tildels af nyt materiale, og løbebroen atter opsat, i det gaardspladsens niveau nu kun føres til løbebroens inderside. Jorden paa østsiden ligger, som efter et skred, henover pælene, og at mursten af ældste type (24 * 12 * 8) findes her helt ud langs estakaderne (pælerækkerne), hvor der aldrig kan have været murværk.

Herved forklares de vigtigste af de forhold, der ovenfor er udtrykt saaledes, at jordbanken og pæleanlægget ikke støtter hinanden, at borgplateauet paa vestsiden ligger 7, paa østsiden derimod kun 4 m. fra pælene, at jorden paa østsiden ligger som efter et skred hen over pælene, og at mursten af ældste type (24 * 12 * 8) findes her helt ud langs estakaderne, hvor der aldrig kan have været murværk. De forhold af nævnte art, der herefter staar tilbage at forklare, nemlig at bakken ikke syner helt at slutte til hjørnerne af pæleanlægget har mindre at betyde. Mulig vil det ved eftersøgning af grenlaget under fyldet vise sig, at der virkelig er ført fyld helt ud til hjørnerne. Før afdækningen af pælene var bankens grændse med den naturlige engbund vanskelig at bestemme paa grund af langvarig og uens udglidning.

Ende